

ЕТНОНИМИЯТА НА *КАРЪН : КЪРЪН : КРЪН

Цанка Константинова

(Народна библиотека "Св. св. Кирил и Методий" – София)

В моя труд "Топонимията на Казанлъшко" са представени имената: *Крън*, *Кърни*, *Кърни бряг*, *Кърненска махала*, които са пряко свързани с историята на средновековния български *Крън* и на областта, доминирана от него, известна като *Кърненска хора*. Според Чудомир, Съчинения 3, 1981, 194, тя е съществувала във византийско време, но още в грамота на Иван Асен II, т. е. по време на Първата българска държава, се споменава като област *кръненска земя*. Налице е име на крепост, кастелоним, който се успоредява с група кастелоними от Подбалкана, като: *Кърнаре*, Сопотско, Карнобат и с имена от Трансилвания и Банат, области в състава на Първата българска държава, именно *Карани* и *Каран Сѐбеш*. Хронологията на *Крън*, документирана при Идриси в 1153 г. като голям български град и крепост, отхвърля възможността за каквато и да е куманска етимология (куманите отсядат в българските земи след посочената дата). Някои ойконими и топоними като *Кърни*, *Кърниград*, дори самото *Крън* са явно образувани с наставка *-ъ*, продуктивна до X в. (вж. Й. Заимов, Български географски имена с *-ъ*, С., 1973), което е още едно доказателство за възможен българизъм. Кастелонимите в Първата българска държава, както и тези от българския период на Кавказ, Волжка България, са по имена на българските племена и племенни колена, което е естествено – гарнизоните на крепостите са били съставени на племенен или племенно-родов принцип. Това обстоятелство отхвърля като ненадеждна етимологията на *Крън* по старобългарско *крънъ*, което значи 'с отрязано ухо' или 'връх', приети от: Б. Симеонов (Произход на селищните названия от Западно-Софийския регион – Сливнишко, Български език, 1, 1971, 92); 'счупен, щърб, на-

щърбен', чсл. *крънъ* 'с отрязано ухо или нос'; *Кърнине*, село във Велешко; вж. Опщините во СР Македонија, Скопје, 1983, 431, където е посочено *Крнино*, с дебългаризирана форма; БЕР, 3, 1986, 47–48 – *Крън*, по *крън* : *кърн* 'с отчупен рог или връх'; подобно и при Ив. Дуриданов, Заселването на славяните в Тракия по данните на топонимията, Българ. език, 5-6, 1993 – 1994, 409: “Няма съмнение, че е налице стар славянски топоним от прил. слав. *крънъ*, българ. *крън* 'с отрязано ухо', сръб. *крънъ* : *кръња* 'нащърбен, отрязан', чеш. *krniti* 'подрязвам'. Името *Крън* се е отнасяло вероятно до формата на хълма, на който била построена крепостта, срв. *Кръни град* в Сърбия, *Крн* (връх), *Крнаја* (гора) и др. (Skok II, 1972: 206 и сл.)”, вж. Skok P. 1971 – 1972, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. 1–2. Zagreb. Неприемлива е етимологията на В. Аврамов, Войната на България с Византия в 1190 г...С., 1929, който свързва *Крън* с гръцкото *кръни* 'извор, поток' (чиято калка е *Потука*), за което няма фонетични основания да се превърне в ударено у в ъ, от *кръни* в *Крън*.

Моето търсене се успореди с възстановеното от Т. Балкански, по данни на българската етнотопонимия първобългарско име *карън* : *кърън* (Източната етнонимия на българския език и нейните производни, ръкопис).

Етимология на *Карън* : *Кърън* – най-вероятно по монголско 'подпис, тамга', по *гар* 'ръка', т. е. племе с тамга ръка.

Народни етимологии: записана е от авторката в изследваната топонимия на Казанлъшко по *кърнина* 'свада', явно деформатив на *крънина*; по влашко (арумънско) *карне* – за *Кърн* : *Крън*, т. е. 'месо'.

С. Атаниязов, Туркменских этнонимов, Ашхабад, 1988, 15–16 извежда *карън* : *Кърън* по ак *гарън* 'бял корем' (на животно) и *каранджа* 'мравка; малка част от племето *каран*'; всъщност те са етнонимни дублети.

Научни етимологии освен посочените: на Г. Аврамов, цит.: в БЕР; на Ив. Дуриданов, цит., и на Ив. Добрев, Общи и частни проблеми на българската ономастика, Хабилитационен труд, 2001, 119, който, във връзка с етимологията на *Крън* и *Карнобат*, посочва в Армения селище *Гарни*, *Карно шамб*, а за името *Карнобат* – че не може да бъде съставено на турски език, като допуска арменски заселници, които са донесли името със себе си.

Етимологически дублети на *карън* : *кърън* – етнонимни етимологически дублети, вероятно наследени от българите, сега има: *акгарън*, при туркмените, *гарън* при *салърите* туркмени и *гарънлар*, при туркмените *теке*, *гарънджа* – при туркмените *арсаръ* (Атаниязов 1988, 15–16, 47).

Ойконимия: *Крън* и *Крънска земя (хѳра)* – стари записи: *Acarnus, Cornus, Corinzs, Kpivos, Krn, Krounas, Corinos*; у Никита Холиат се среща като *Κρηνος*. *Крън* – стб. *крънь*, дн. село в Казанлъшко, до 1906 г. – *Хасът*: по него и хороним *Крънска хѳра*. За пръв път името на *Крън* е споменато у Идриси в 1153 г. По представените данни вероятно става дума за крепост с първобългарски гарнизон от племето *карън* : *ак карън*. Според Аврамов, цит., 33, *Пѳтука* е другото име на *Крън*; но *Пѳтука* в местните имена около *Крън* липсва; такова име се явява в землището на *Шипка* с указване за селище и крепост, намиращо се между *Шипка* и *Крън*, и то с паралелни, други имена: *Пѳтука* = *Потѳкът* = *Трѳите града* = *Сѳлища*. В топонимията на *Крън* се явява само името *Потѳка* – за местност в подножието на Стара планина, със студен извор, до стария град *Крън*. *Пѳтука* в *Шипка* явно е друг обект, различен от *Потѳка* в *Крън* и не се идентифицира с него. *Пѳтука* се споменава от К. Иречек, вж. Пътни бележки за Средна гора и за Родопската планина, Периодично списание на Българското книжовно д-во в Средец, IX, Средец, 1884, 1–52; за *Пѳтука* – с. 41.

Крънска земя (хѳра) – област на *Крън*, споменава се още при Идриси в 1153 г. под деформатива *Акронус* : *Акрунос*; в грамота на Иван Асен II – под името *Крънскѳн хѳрѳ*, за *Крън* и *Крънска земя* вж. и в Енциклопедията на братя Данчови, т. 1, 775 (вж. Данчов, Н. Г. и И. Г. Данчов, Българска енциклопедия, т. 1–2, фототипно издание, С., 1992).

Други селища с *карън* : *кърън* : *Карнобат* – за него, вж. П. Делирадев, Историческата география на Тракия, 1, 1931, от лат. *carnus* 'месо'; вж. и Добрев, цит.; според Т. Балкански, от двоен етноним *карън бога* 'племе на карън, род бога', най-вероятно на първобългари, но може и на кумани печенези; впоследствие името е осмислено на *карнобат*, по тур. *karın* 'корем' и перс. *абад* 'град'; *Кърнаре* : *Крънаре*, Сопотско, *Кръни* – колибак в Тревненско,

Кърнол : Крънол : Кърнул : Крънул, дн. Делян, Кюстендилско, *Крънча*, Дряновско.

Местни имена (МИ): *Кърни : Кърни* при Енина (следи от градище; предание за стария гр. Крън), *Кърни = Дери язлъ = Река Кърни*, между Крън и Шипка, в Шипченското землище, *Кърни бряг* – до р. *Кърни*, със следи от крепост, вж. А. Попов, Средновековният Крън, Известия на бълг. историческо д-во, XXV, 1967, 240; *Кърна вада* – преди вада, днес напоителен канал от Мъглижка река до града.

Кварталоним: *Кърненската махала* – най-старата българска махала в Казанлък, някога извън града; спомен за заселването ѝ от жители на разорения гр. Крън; името променено по народна етимология от *Кърненска* в *Кърненска махала*, защото махалата била застроена в *Кърна*; всъщност от жителско име (ЖитИ) *кърене* : *кърн* : *крън*.

Антропоними: Лично име (ЛИ), вж. Ст. Илчев, Речник на личните и фамилни имена у българите. С., 1969, 242, *Кърньо : Кърньо*, 280, 290, *Каран*, 242, от *Кар(о)* и *-ан*, или декомпозиция от *Каранфил*, *Каро* от тур. *кага* : *кара*, 244 и *Коро* : *Корьо* (от *коря*), 270–271. Родово-фамилни имена (РФИ): *Караните*, *Каранкови*, *Каранови*, *Карановски*, *Кърньови*, *Кърньови*.

Данните от топонимията и ойконимията показват следите от племенното име *ак карън* – коляно на племето *карън*, с наличие на друго първобългарско племе – *кара карън* (с *ак* 'посока изток', *кара* 'посока запад'). *Карън* : *кърън* ще да е било първобългарско племе, със следи в България и в Трансилвания (гр. *Каран Себеш*, с. *Крънчещ* до Бихор), а може би и в Армения, където има селище *Гарни*, *Карно шамб* (Добрев, цит., 119). Името *Крън* е регистрирано преди появата на печенези и кумани и ще да е възстановено име на първобългарско племе.